

MAHMUT VURAL

Hesap Uzmanları Kurulu Başkanı

Verginin temel gelir kaynağı olarak önemi ve vatandaşları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen özelliği; zaman içerisinde vergilendirme ile ilgili evrensel sayılabilecek ilkeler geliştirilmesine, hatta bunların bazılarının hüküm olarak anayasalara girmesine neden olmuştur. Bu süreç içerisinde ülkeler vergi toplama ve denetim sürecinde etkin yapılar ve uygulamalar geliştirmek; sistemi delmeye yönelik eylemlerle mücadele etmek ve vergi kayıp ve kaçagını en alt düzeye indirmek çabası içerisinde olmuşlardır.

Vergi türleri ve vergi kanunları ülkeler arasında bir çok yönden benzerlik göstermesine karşın, vergi idarelerinin yapılarına ve denetim sistemlerine bakıldığında paralellikler azalmakta ve bir çok açıdan birbirine benzeyen iki ülkenin vergi idare ve denetim sistemlerinde önemli farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Aslında bunda şaşkıncı bir şey olmasa gerektir. Zira ülkelerin vergi idare ve denetim yapıları büyük ölçüde o ülkelerin özelliklerini taşır, bir yönüyle tarihsel faktörlerin etkisini, bir yönüyle de geleceği tasarlamaya yönelik işlemleri ve dilekleri aksettirir. Vergi idarelerinin ve denetim yapılarının dikkate alınmaları gereken ilkeler tabii ki vardır. Ancak burada belirtilmesi gereken bu ilkelerle çatışmamak şartıyla ülkelerin kendi ihtiyaçları içerisindeki verdikleri cevapların farklılıklarıdır. Hesap Uzmanları Kurulu da bu amaçla ülkemizin ihtiyaçlarıyla ortaya çıkmış, ancak ilkeleri ve uygulamalarıyla, çıkış noktasının çok ötesinde fonksiyon kazanmış güzide kuruluşlarımızdan birisidir.

Türkiye’de modern bir vergi sistemi ve ona uygun kurumsal altyapı oluşturma çalışmaları 1940’lı yıllarda başlamış ve 1950’li yıllarda uygulamaya geçilmiştir. 1945 yılında kurulan Hesap Uzmanları Kurulu hem reform çalışmalarının bir ürünü olmuş, hem de yaptığı çalışmalarla reform sürecine katkıda bulunmuştur. Bu vesileyle reform çalışmalarını yürüten Hesap Uzmanları Kurulunun kurucusu ve (1) kıdem numaralı üyesi Ali ALAYBEK üstadımızı saygı ve rahmetle anıyorum.

Hesap Uzmanları Kurulu, kuruluşundan bu yana geçen 63 yıllık süre içerisinde ülkemizin vergi denetimi alanında çok önemli bir yer tutan ihtisas birimi olma yanında başta Maliye Bakanlığı olmak üzere kamu ve özel kesime mesleki açıdan nitelikli ve içselleştirilmiş ilke ve değerlere sahip uzman eleman yetiştiren bir ocak niteliğine bürünmüştür. Kurulca yapılan incelemelerdeki; titizlik, objektiflik, dış müdahalelere imkan tanımama, kamu alacağını son kuruşuna kadar arama, ancak bunu mükellefe ve mükellef hakkına ve daha önemlisi hukuka saygı duyarak yapma gibi özellikler kendi marka gücüne katkıda bulunan faktörler olmuştur. İhtisas incelemelerinin verdiği engin tecrübe ve hiçbir etki altında kalmadan işini yapma kültürü Kuruldan vergi incelemeleri dışında da yararlanılması sonucunu doğurmuştur. Ülkemize gerek ahlaki, gerekse ekonomik yönden büyük zarar veren yolsuzluk incelemelerinde tarafsız, işini iyi bilen eleman olarak Hesap Uzmanları her zaman etkin bir rol oynamıştır.

Bugün Hesap Uzmanları temel görev alanları olan vergi incelemeleri yanında mali ve ekonomik incelemeler, ekonomik içeriği olan büyük çaplı soruşturmalar, karapara aklama suçuna yönelik incelemeler, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Bankalar Kanunu, TRT Gelirleri Kanunu gibi muhtelif kanunlar çerçevesinde yapılan incelemeler ve ekspertiz incelemeleri gibi bir çok alanda hizmet vermektedir.

Hesap Uzmanları gerek yazdıkları raporlar gerekse çeşitli platformlarda gündeme getirdikleri görüşleri ile vergi mevzuatının yerleşmesine ve derinlik kazanmasına kaynaklık etmişlerdir.

Burada özellikle teorik tartışmalarla vergi hukukuna yön veren Danışma Komisyonunun çalışmalarını belirtmek gerekir.

Hesap Uzmanları Kurulu, kurumlar için kısa sayılabilecek bir süre olan 63 yıl içerisinde hep belli bir saygınlık ve görev bilinci ile yerini korumuş ve bir taraftan da yenilikçi yapısıyla değişen şartlara uyum sağlayarak öncü bir rol üstlenmiştir. Organizasyon yapıları üzerinde araştırmada bulunan bir çok akademisyen, benzer organizasyonlar arasında nitelik farkı yaratan temel öge olarak kurum kültürünü gösterir. Hesap Uzmanları Kurulunu gururla bu güne taşıyan, bir çok etmeden bahsedilebilir. Ancak kurum kültürünü bunların en başına koymak herhalde yanlış olmayacaktır. Kurum kültürünün üzerinde yükseldiği bazı esasları;

- İddialı mesleki bilgi ve yeterlik
 - Etik değerler
 - Her türlü müdahaleden bağımsız inceleme, objektiflik
 - Hukuka uygunluk
 - Kurul içi ilişkilerde sevgi ve saygıyı esas alan ortam
 - Tamamen objektif giriş ve meslek içi sınavlar
 - Eğitim
- olarak belirtebiliriz.

63 yıllık tarihi boyunca Hesap Uzmanları Kuruluna katılım sayısı toplamı 1378'dir. Bunlardan 39'u Hesap Uzman Yardımcısı iken Kurul'dan ayrılmıştır. Hesap Uzmanı olarak görev yapmakta iken Kurul'dan ayrılanların sayısı 1.035'tir. Bunların 630'u istifa ederek özel sektöre geçmek, 254'ü Kurul dışındaki kamu kesimine nakil olmak, 128'i de emekli olmak suretiyle Kurul'dan ayrılmıştır. Ayrıca 23 Hesap Uzmanı görevde iken vefat sonucu aramızdan ayrılmıştır. Halen Mayıs 2008 itibariyle Kurul'un mevcudu 227 Hesap Uzmanı ve 77 Hesap Uzman Yardımcısı olmak üzere 304'tür.

Ayrılanlar dikkate alındığında genel olarak ifade etmek gerekirse yaklaşık 15 yıllık bir süreç içerisinde Kurul sayı olarak mevcudunu tamamen yenilemektedir. Belki şu soruyu sormanın yeridir. Nasıl oluyor da Kurul bu kadar yüksek ayrılma oranına karşın temel kültürünü koruyor ve sonraki kuşaklara aktarabiliyor? Gerçekten de bu olgunun açıklaması içiçe geçmiş bir çok etmenin çözümlenmesini içerir. Sadece bir kaçına başlık olarak değinmek gerekirse, ilk göndermeyi Kurul şeklinde örgütlenen organizasyon yapısına yapmak isabetli olacaktır. Kurul yapısı olmadan böyle bir kültürün zeminini oluşturmak herhalde büyük güçlük gösterirdi. Kültürü koruyan bir diğer açıklama unsuru ise mesleğe alma ve eğitim konusundaki titizlikte yatar. Kurul, son derece titiz ve ayrıntılı araştırmalar ve marka olmuş giriş sınavları ile tamamen mesleki ilkeler doğrultusunda konmuş objektif esaslarla eleman seçmeye çalışır. Burada hedef geçimini sağlayacak bir iş arayan bireyler değil, ülkeye hizmet anlayışında ve kariyer peşinde olan idealist adayların mesleğe alınıp; etik yönünden sıfır hata ve mesleki bilgi ve kapasite yönünden asgari standartları sağlayacak şekilde yetiştirilmesidir. Zor giriş ve meslek içi sınavlardan geçen adaylar Hesap Uzmanı olmanın mesleki ve teknik bilgisini bu alanda ülkenin en iyilerinden birisi olma iddiasıyla öğrenirler. Bu süreçte hem yoğun dersler şeklindeki programlardan hem de üstadlarının yanında iş başında yoğun bir eğitimden geçerler. Bu süreç aynı zamanda kurum kültürünün, Hesap Uzmanlığı nosyonu ve yaşam biçiminin verildiği bir süreçtir. Yardımcılar 3 yıllık bu süreçte titizlikle yakından izlenir ve mesleki standartlara uyumları konusunda bir sapma olmadığı garantiye alınır. Bu aşamaları başarıyla geçenlerin ayrıca çok zor bir yeterlik sınavını vermeleri de istenerek bilgi yönünden hedeflenen düzeyi sağladıkları teyit edilir. Aynı zamanda bir ailenin üyeleri olduğu bilinci verilir.

Bu titizlik ve kurumsallık Kurul'u kuranların heyecanlarının, hizmet aşklarının ve ilkelerinin en genç üyede yansıması olarak kendisini gösterir ve aynı zamanda; yüksek ayrılma oranına karşın kültürün devamını garanti eder.

Ancak bu sözlerden Hesap Uzmanlarının değişime kapalı, durağan bir yapıda olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Aksine Kurul kültürünün önemli bir boyutu da sürekli kendisini sorgulayan, hizmetini daha iyi gerçekleştirmenin yollarını arayan, dinamik gelişmeleri izleyen, yararlı gördüğü uygulamaları adapte eden yanıdır. Zaten böyle bir niteliğe sahip olmadan son derece dinamik bir yapı gösteren özel sektör ve büyük mükelleflerin incelenmesine yönelik sağlıklı bir denetim yapısı oluşturulması mümkün değildir. Nitekim Hesap Uzmanları Kurulu gerek ülke içinde, gerekse ülke dışında gelişmeleri yakından takip etmekte, bunlardan yararlı gördüklerini adapte ederek uygulamakta ve gereken durumlarda diğer birimlere de bu konuda her türlü yardımda bulunmaktadır. Bu gün Kurul'un yurtdışında yüksek lisans yapan eleman sayısı akademik birimlerle karşılaştırılabilecek düzeydedir. Ayrıca elemanları dışında Kurumsal olarak da yurtdışındaki gelişmeler yakından takip edilmekte ve yararlı görülen uygulamalar alınmaktadır. Örneğin, Gelir İdaresinin Büyük Mükellefler Vergi dairesi kurulması şeklindeki yapılanmasına paralel olarak, Kurul içerisinde sadece bu mükelleflerin denetimiyle görevli Büyük Mükellefler İnceleme Grubu oluşturularak değişen çevre koşullarına anında cevap verilmiştir.

Hesap Uzmanları Kurulunun bir ocak olarak yetiştirdiği elemanlar gerek kamuda gerekse özel sektörde yüksek talep görmekte, ayrılmaların sayısındaki yükselmeler zaman zaman Kurul açısından sıkıntılar yaratsa da, sonuçta ayrılan Hesap Uzmanları başka alanlarda ülkeye hizmet etmeye devam etmektedirler. Bugüne kadar gerek özel sektöre, gerek kamu kesimine ayrılan Hesap Uzmanları çalıştıkları yerlerde önemli karar noktalarında görev almışlardır. Hesap Uzmanları Kurulu bu açıdan Maliye Bakanlığımızın temel sütunlarından birisi olma niteliğini taşımaktadır. Hesap Uzmanları, Kurul dışında, başta Maliye Bakanlığımız olmak üzere kamunun çeşitli alanlarında da önemli görevlerde bulunmuşlardır. Bu güne kadar Hesap Uzmanı kökenli 6 Bakan, 17 milletvekili, 8 Müsteşar, 26 Müsteşar Yardımcısı, 65 Genel Müdür, 2 Büyükelçi, 34 öğretim görevlisi, 14 yargı görevlisi, 22 diğer kurullarda başkan veya üye ve çok sayıda genel müdür yardımcısı, daire başkanı kamuda yönetici olarak çalışmıştır, çalışmaktadır.

Ancak Hesap Uzmanları Kurulunu sadece eğitim ocağı olarak algılamak da doğru değildir. Kurul'un fonksiyonel yapısı Hesap Uzmanlarının bireysel ve ekip olarak yaptığı çalışmalara dayanmakla birlikte; denetim kapasitesinin kurumsal yapıdaki güçlendirmelerle çok daha artırılması yönündeki bakış açısı da önemini korumaktadır. Özellikle yapının nasıl daha etkin hale getirileceği konusunda diğer ülkelerdeki en iyi uygulama örnekleri gözden geçirilmekte ve değerlendirilmektedir. Denetim konusunda Gelir İdaresi ile birlikte Almanya ve İngiltere ile yürütülen Twinning projesi başarıyla tamamlanmış ve ortak çalışmalardan bir çok deneyim edinilmiştir. Anılan Proje kapsamında Maliye tarihinde ilk kez 12 Hesap Uzmanı İngiltere'de; 4 Hesap Uzmanı da Almaya'da bir aylık süre ile Alman veya İngiliz meslektaşların yaptıkları incelemelere bilfiil iştirak etmişlerdir. Bu çalışmalarda edinilen tecrübeler Hesap Uzmanlarının bilgi, mesleki yeterlik ve yapı itibarıyla yabancı ülkelerde bile kolay bulunmayacak bir düzeyde olduğunu göstermesi açısından gurur verici olmuştur. Yine Proje kapsamında, Avrupa Birliğinin maddi katkılarıyla, Kurul bütün bilişim altyapısını yenilemiştir. Halen yeni altyapıya uygun programların ve sistemlerin oluşturulması çalışmaları devam etmektedir. Amaç kağıt ortamını mümkün olan en asgari seviyeye indirmek, bilgiye ulaşım ve bilgiyi kullanımda etkinlik sağlamaktır. Bu yaklaşımın kritik parametreleri mükelleflerin izlenmesi ve inceleme için mümkün olan en doğruların seçilmesi,

inceleme yapılırken de teknolojik imkanlardan yararlanılması şeklinde ortaya çıkar. Mükelleflerin hedef grup olarak belirlenip izlenmesi, inceleme için en uygunlarının seçilmesi konularında Kurulumuz bünyesinde oluşturulan Ar-Ge ve Risk Analiz Merkezi aracılığıyla çok önemli çalışmalar yapılmaktadır. Yine inceleme sırasında etkinlik sağlamak üzere verilerin hazırlanması, hazırlanmış verilere süratle ulaşım alanlarında geçmiş dönemlerle kıyaslanamayacak adımlar atılmaktadır. Gelir İdaresinin veri ambarı oluşturulması konusundaki teknolojik yatırımlar da Kurulumuzun denetim kapasitesine katkıda bulunmaktadır.

Yukarıda değinilen proje kapsamında bir denetim programı temin edilerek eğitimleri alınmış ve incelemelerde kullanılmaya başlanmış, ayrıca bu program Bakanlığımız diğer denetim birimleri ile paylaşılmıştır. Bu tür teknolojik imkanların giderek daha fazla kullanılması değişen çevre koşulları karşısında hem bir zorunluluk olarak ortaya çıkmakta, hem de denetime yeni ufuklar getirmektedir.

Yine 2007 yılında Amerikan Gelir İdaresi (IRS) ile temasa geçirilerek, anılan İdare tarafından geliştirilen ve alanında haklı bir üne sahip olunan bir bilgisayar forensics programı ücretsiz olarak temin edilmiş, ayrıca Twinning Projesi kapsamında da, bu programa yönelik eğitimler alınması sağlanmıştır. Özellikle mükelleflerin veri gizleyip gizlemediklerine yönelik olarak bilişim sistemleri üzerinden yapılan incelemeler açısından son derece yararlı özellikler taşıyan bu program; IRS’ce belirtildiğine göre Türkiye’den ilk defa Hesap Uzmanları Kurulu tarafından alınıp kullanılmıştır.

Bilindiği üzere vergi devletin vatandaşlarından belli ilkeler ve kurallar altında aldığı katılma payıdır. Bu açıdan bakıldığında vergi denetimi, vergilendirmenin asli fonksiyonları arasında yer alır. Nitekim bazı teorik modellerde kaçırılan vergi miktarı bunun yakalanma olasılığı (denetim) ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Vergi incelemeleri ile ilgili olarak Hesap Uzmanları Kurulunun 2007 yılında yaptığı çalışmalara değinmek gerekirse, Hesap Uzmanları tarafından 2007 yılında, mükellefler tarafından beyan edilen 23,68 milyar YTL matrah incelemeye tabi tutulmuş ve 11,87 milyar YTL matrah farkı, ayrıca 104,50 milyon YTL vergi farkı tespit edilmiş bu çalışmalar sonucunda toplam 3.133 adet vergi inceleme raporu düzenlenmiştir. 2007 yılında düzenlenen 3.133 adet vergi inceleme raporunun 1.941 adedi Tarhiyat Öncesi Uzlaşma (TÖU) kapsamına girmektedir. Bu raporların 1.785 adedi için TÖU talep edilmiş, yapılan görüşmeler sonucunda da 1.563 adet rapor TÖU yoluyla kesinleşmiştir. Buna göre TÖU konu raporlar itibariyle TÖU istenen rapor oranı % 92; TÖU oranı % 88 ve TÖU’ ya konu raporların TÖU ile kesinleşme oranı % 81 olmuştur. Diğer taraftan Hesap Uzmanlarınca düzenlenen rapordan uzlaşma yoluyla kesinleşenler dolayısıyla 2007 yılında (vergi, ceza ve gecikme faizi toplamı olarak) 593 milyon YTL kesinleşerek tahsil edilmeye başlanmıştır.

Hesap Uzmanlarınca düzenlenen rapordan tarhi istenen vergiler ya uzlaşma veya ceza indirimi müesseselerinden yararlanılarak kesinleşmekte ya da mükellefler tarafından yargıya taşınmaktadır. Yapılan bir çalışmada 1999-2005 yılı arasında Hesap Uzmanlarınca düzenlenen vergi inceleme raporlarının yaklaşık % 11’inin yargıya intikal ettiği; yargıya intikal eden ve hakkında bilgi edinilen raporların yaklaşık yarısında yer alan iddiaların yargıca uygun görülmediği, diğer yarısının ise tamamen veya kısmen onandığı görülmüştür. Buna göre, Hesap Uzmanlarınca düzenlenen raporların mükellefçe kabul oranının % 90’nın üzerinde olduğu ve yargı aşamasında idare lehine verilen kararlar da dikkate alındığında, bu oranın daha yukarıya çıktığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Vergi denetiminin vizyonu belirlenirken Hesap Uzmanları Kurulu olarak üzerinde önemle durulan bir konu da vergi kayıp ve kaçaklarının azaltılması ve kabul edilebilir seviyelerde tutulmasıdır. Yapılan değerlendirmelere göre birim olarak ne kadar başarılı olursa olsun, genel olarak Türkiye’de bir vergi kayıp ve kaçağı sorunu oldukça Hesap Uzmanları Kurulunun kendisini hedeflere ulaştırmış olarak kabul etmesi mümkün değildir. Bilindiği üzere vergilendirme alanında vergi kayıp ve kaçaklarına yönelik başlıca riskler

- Kayıt riski
- Beyanname vermeme riski
- Ödememe riski
- Düşük beyan riski

olmak üzere dört başlık altında toplanabilir. Vergi incelemesi ile mücadele daha çok düşük beyan riskine yönelik araçlar içerisinde yer alırken, vergide kayıp ve kaçakla mücadelede diğer risklerin de dikkate alınarak topluca ve stratejik bir mücadele belirlenmesi başarının asgari gerekleri arasında yer alır.

Hesap Uzmanları Kurulu 63 yıldır ülkesine hizmet etmenin gururu ve bilinciyle, temel kültür ve değerlerini koruyarak, ancak mesleki alandaki gelişme ve yeniliklerden de yararlanarak yoluna devam edecektir. Ülkenin, yetim hakkını, mükellef hukukunu gözeterek koruyanlara ihtiyacı olduğu sürece, bu ihtiyaca verilmiş en güzel cevaplardan birisi olan Hesap Uzmanları Kurulu da varlığını koruyacaktır.

Bu vesileyle Kurul’un değerleriyle, çalışmalarıyla bugüne gelmesine katkıda bulunan, emeği geçen herkese teşekkür eder, vefat suretiyle aramızdan ayrılanları rahmet ve saygıyla yad eder Hesap Uzmanları Camiasına en iyi dileklerimi sunarım.